

WRR-Lecture 2015

## Europe in Crisis: Looking Ahead from a Historical Perspective

**De Europese Unie kampt met verschillende crises tegelijk. Wat is de oplossing voor de problemen en welke kant moet het op met de unie? En hoe kan de geschiedenis daarbij helpen? Daarover spreken professoren Mark Mazower en Beatrice de Graaf tijdens de WRR-Lecture 2015. Raadslid Ernst Hirsch Ballin verzorgt de slotbeschouwing.**

*Mark Mazower, hoogleraar Geschiedenis (Columbia University, New York)*

### **Europa moet flexibeler worden, betoogt Mark Mazower in de WRR-Lecture 2015. “Respecteer de verschillen.”**

Tweehonderd jaar geleden was Europa een slogan, een stel uitgangspunten, zonder een organisatie. Tegenwoordig is Europa een organisatie die op zoek is naar een idee. Of beter: op zoek naar nieuwe grondslagen, om de oude te vervangen. Een blik op de geschiedenis kan helpen de nieuwe grondslagen te vinden, stelt historicus Mark Mazower. Door uit te stijgen boven het rumoer van de crises van nu zie je hoe Europa zich ontwikkeld heeft. En ontdek je dat de geschiedenis van de Europese Unie bepaald geen rechte lijn is.

Mazower onderscheidt de periode tot 1945, de periode tussen 1950 en 1980, de ‘gouden eeuw’ van Europa, de jaren tot 2009, en het nu. Hij laat zien dat nooit maar één centraal idee over Europa heeft bestaan. Vaker zijn er tegelijkertijd tegenstrijdige stromingen. “Vanaf het begin ging het om keuzes en principes”, zegt hij. “Welke vorm de unie uiteindelijk zou krijgen was onvoorspelbaar.” Een belangrijk doel was het voorkomen van oorlog, maar hoe die vrede bereikt moest worden was onduidelijk. Er waren valse starts en doodlopende wegen, zoals een pan-Europees leger. Mazower benadrukt tegelijkertijd dat er in de geschiedenis van Europa ook veel is goed gegaan. Een voorbeeld: het vredig opgaan van het voormalige Joegoslavië in Europa. “Echt een prestatie”, aldus de professor.

Anno 2015 zit Europa anders in elkaar dan in de jaren vijftig. Zo begon de gemeenschap met zes landen, nu zijn het er 28. Die landen zijn nog heel verschillend ook. Daar moet Europa mee leren omgaan, vindt Mazower. “Respecteer de verschillen.” Sinds 2009 kampt Europa met een serie crises, en er spelen ‘losse eindjes’ uit de geschiedenis op. De unie breidde eind twintigste eeuw flink uit om politieke redenen, maar economische en sociale gevolgen bleven onderbelicht.

Volgens Mazower moet Europa aanpakken. “De waarheid is: we zijn in een nieuwe fase beland. Wij hebben de oorlog en de depressie van de oprichters niet meegemaakt. Het is hun gelukt vrede te bereiken. Maar als we nu niet verder gaan, kan hun gelukte verbond zomaar in gevaar worden gebracht. We moeten vooruit durven kijken zoals zij.”

Als de EU wil blijven bestaan, moeten de Europese leiders opnieuw bedenken waar Europa voor staat en waarvoor de unie is opgericht. Mazower pleit voor het uitzetten van een langetermijnvisie. De EU is volgens hem niet gemaakt voor crisismanagement. “We moeten een perspectief bieden.” Zijn advies: zoek het niet in historische analogieën. Die zijn er legio, maar helaas kloppen ze niet. Dit is een nieuwe tijd, met nieuwe spanningen. Mazower raadt de unie aan flexibeler te worden. “Niet meer per se streven naar steeds verdere integratie,

bijvoorbeeld.” Dat was het vergezicht uit de tijd dat de unie werd gesmeed, benadrukt hij. “Daar zijn we niet meer mee bezig. Europa is nu een realiteit.” Wel moeten we erkennen dat het niet overal even snel gaat. Europa moet kiezen voor solidariteit. “Ik geloof in het Europa van de solidariteit, en daarmee bedoel ik ook financiële solidariteit. Nationalisten moeten ook internationalisten zijn, vooral nu.”

*Beatrice de Graaf, hoogleraar Geschiedenis van de Internationale Betrekkingen (Universiteit Utrecht)*

**In haar reactie op Mark Mazower gaat Beatrice de Graaf in op de vraag of *security* een antwoord is op de crises waar Europa mee te kampen heeft.**

“Onzekerheid, angst, oorlog en terrorisme zijn overal om ons heen”, begint Beatrice De Graaf haar lezing *Europe’s bullwark. The Kingdom of the Netherlands and world politics 1815-2015*. “Europa is in crisis. En zoals Mark Mazower heeft betoogd, zijn nieuwe grondbeginselen nodig om Europa te laten voortbestaan. De vraag van vandaag, kan *security* een van die pijlers zijn?”

Helpt beveiliging Europa door de crisis? Volgens De Graaf is dat nog maar de vraag. Nu, maar ook in 1815. Net na het verslaan van Napoleon was de Europese maatschappij een vijandige maatschappij, vertelt De Graaf. Er was geen echte vrede. Napoleons troepen zwierven plunderend door de steden van Europa. Er heerste armoede. De behoefte aan veiligheid was groot. Een van de middelen die daarvoor – voor veel geld – werden ingezet waren verdedigingswerken. Na 1815 gebeurde er op dat vlak veel: Nederland was een brandpunt in alle linies en kustverdedigingswerken.

Hielpen ze? De Graaf vreest van niet. Verdedigingswerken lopen per definitie achter, vervolgt ze. In 1830 was de situatie in Europa alweer veranderd, was de techniek vooruitgeschreden, en waren verdedigingswerken waardeloos geworden. Je ziet het ook nu, stelt ze. Er is veel aandacht voor cyberveiligheid, maar de dreiging komt van ouderwetse conflicten in Oost-Europa of van terroristen. De Europese muren worden weer opgetrokken. Ze verwijst daarbij naar een artikel van Timothy Garton Ash in de *Guardian*. Muren werken niet. Ze bereiden ons niet voor op de volgende oorlog. Muren houden terroristen in eigen land niet tegen.

“Muren hebben effect”, zegt De Graaf, “Ze doden de Europese droom een toevluchtsoord te zijn.” En er is nog iets. Muren helpen bij het kweken van een gevoel van eenheid. Niks verenigt zo goed als een gemeenschappelijke bedreiging. Wat dat betreft is er niets veranderd ten opzichte van 1815.

“Maar”, stelt De Graaf, “wie *security* niet controleert, schiet soms in zijn eigen voet.” Ze verwijst naar Ieper, Oudenaarden, Gent. Waar frauduleuze bouwers de verdedigingswerken vulden met zand, en de bevolking na 1830 muren en forten neerhaalde omdat ze handel wilde drijven en wilden uitbreiden. Er moesten wegen, spoorwegen en kanalen komen. De levensstandaard zou door het weghalen van de muren worden vergroot. Net als immateriële waarden als de vrijheid en ontwikkeling.

*Ernst Hirsch Ballin, WRR-lid, hoogleraar Nederlands en Europees constitutioneel recht (Universiteit Tilburg) en hoogleraar Rechten van de mens (Universiteit van Amsterdam)*

**De zeven plagen die Europa bedreigen kunnen alleen worden bestreden als Europa zich bezighoudt met haar kerntaak: zorgen voor legitimiteit. Dat stelt Ernst Hirsch Ballin in zijn slotbeschouwing.**

Ernst Hirsch Ballin begint zijn toespraak met een vraag. “Zouden de 28 regeringen van de EU-lidstaten elk voor zich beter kunnen omgaan met de zeven plagen die Europa nu teisteren?” Het WRR-lid doelt op de bankencrisis, het bijna-bankroet van Griekenland, de

Oekraïne-crisis, de burgeroorlog in Syrië, de vluchtelingen crisis, de dreigende Brexit en de klimaatverandering.

Het antwoord op de vraag kan niet gebaseerd zijn op feiten, stelt hij. Het is afhankelijk van vertrouwen in publieke instituties. Alleen als burgers vertrouwen hebben in Europa zullen ze vinden dat Europa geschikt is om de problemen op te lossen. Of dat vertrouwen er is, hangt volgens Hirsch Ballin vooral af van Europa's vermogen duidelijk te maken dat Europese wetten en besluiten er zijn voor de burger. Daarnaast zal het veel uitmaken of Europa in staat is dit te doen op een manier die niet het sentiment voedt dat 'we' een collectief zijn dat zich moet beschermen tegen buitenstaanders, maar een verbindende, open samenleving.

Consensus over de legitimiteit van Europa's wetten en beleid (de kern van wat Europa is) wordt bedreigd door de zeven plagen. Om hieraan het hoofd te bieden is herstel van de democratische legitimiteit nodig. Daarom moet Europa zich concentreren op taken, en pas in de tweede plaats op instituties. Europa moet zich bijvoorbeeld niet af laten leiden door discussies over steeds verdere integratie.

Het kernpunt is legitimiteit, verkregen door een gemeenschappelijk begrip van het algemeen belang. "Europese wetten en beleid zijn er niet om te worden gebruikt voor het binnenhalen van voordelen voor singuliere staten ten koste van andere staten, maar moeten recht doen aan het feit dat we een continent delen als een plaats om in waardigheid te leven." Mark Mazowers historische verhaal herinnert ons volgens Hirsch Ballin aan de duisternis die agressief nationalisme kan veroorzaken. "De gewelddadige wederkerigheid van oorlogsdaden moet daarom vervangen worden door de vredige wederkerigheid van wettelijke verplichtingen en aanspraken, als we van Europa een succes willen maken."